

MAGYAR AGRÁR- ÉS
ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM

Élelmiszertudományi és
Technológiai Intézet

Dr. Abrankó László

Tételminősítés termékvizsgálati eredmények alapján: a mintavétel szerepe

MATE – Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem,
Élelmiszertudományi és Technológiai Intézet,
Élelmiszerkémia és Analitika Tanszék

1118 Budapest, Villányi út 35-43.

Hungalimenteria, Budapest, 2023. április 18.

Élelmiszerminősítés jellegzetes folyamata

Teljeskörű ellenőrzés

- Roncsolásmentes (in-line) vizsgálatok
  - fémdetektálás
  - tömegellenőrzés
  - NIR

Előnyök

- Gyors
- Hiba korai felismerése → **elkülönítés megoldható**

Hátrányok

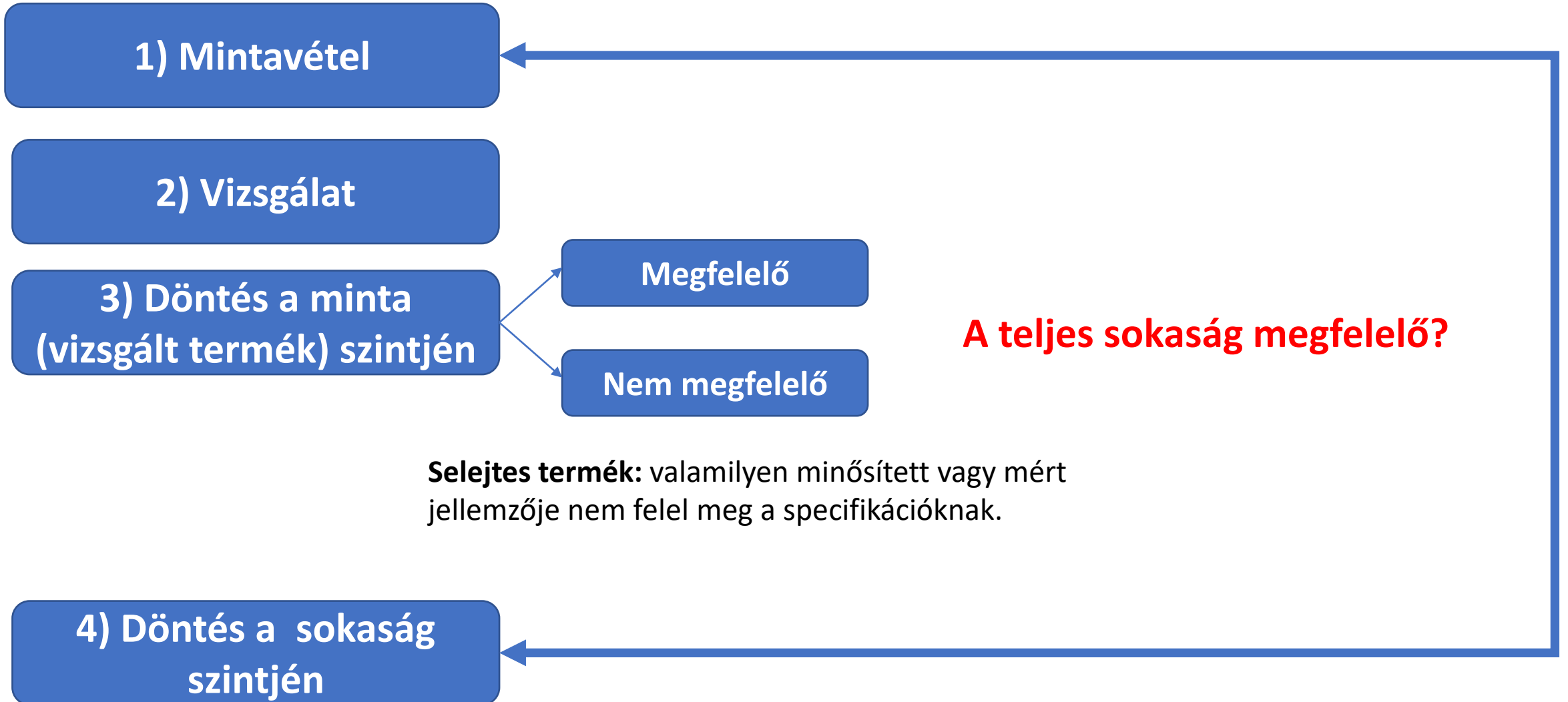
- Csak roncsolásmentes vizsgálatoknál rentábilis
- Ha nem automatizált, akkor költséges
  - *termékmozgatás* → *terméksérülés veszély*
  - *hibázási lehetőség itt sem kizárt*

Mintavételes ellenőrzés

MINTA: Egy olyan darabokból/anyagrészekből álló gyűjtemény, melyet a sokaságból azzal a céllal választottunk, hogy a vizsgált sokaság sajátosságairól információt szolgáltasson.

Mintavételes ellenőrzés

Mintavételes ellenőrzés

1) Mintavétel

GENERAL GUIDELINES ON SAMPLING

CAC/GL 50-2004

Mintavételi terv: szabályrendszer, mely meghatározza

- i) milyen elv szerint és **hány elsődleges mintát kell gyűjteni** egy sokaságból, amelyek összesége az aggregált mintát alkotja,
- ii) a sokaság (tétel) elfogadási kritériumait,
- iii) az átváltási kritériumokat (normál, könnyített és szigorított terv között).

Mintavételi terv végrehajtása: minták összegyűjtése → termékspecifikus előírások

Termékspecifikus mintavételi (minta gyűjtési) előírások gyűjteménye:

Codex Alimentarius Standards CXS -234-1999 (Recommended methods of analysis and sampling)

CODEX ALIMENTARIUS
INTERNATIONAL FOOD STANDARDS

Food and Agriculture
Organization of
the United Nations

World Health
Organization

E-mail: codex@fao.org - www.codexalimentarius.org

PART B – METHODS OF SAMPLING BY COMMODITY CATEGORIES AND NAMES

Commodity Categories	Method of Sampling	Notes
Cereals, pulses and legumes and derived products		
Wheat protein products including wheat gluten	ISO 13690	
Fats and Oils		
Olive oils and olive-pomace oils	ISO 661 and ISO 5555.	
Fish oils	ISO 5555	
Milk and milk products		
Milk products	ISO 707 IDF 50	General instructions for obtaining a sample from a bulk
Milk products	ISO 5538 IDF 113	Inspection by attributes
Milk products	ISO 3951-1	Inspection by variables
Processed fruits and vegetables		
Desiccated coconut	Described in the Standard	
Certain canned vegetables, jams and jellies	Described in the Standard	

Mintavételi terv fajtái

Mi a vizsgálandó jellemző?

Áruhibák:

- Jellemzően **igen/nem** besorolású minőségi hibák
  - megjelenési hibák (pl.: kifakult szín, csomagolás esztétikai hibái, termék alaki hibája stb.)
  - idegen anyag jelenléte
  - egyéb osztálybesorolási minősíthető hibák

Összetételi jellemzők:

- Jellemzően folytonos (numerikus) változókkal fejezhető ki.
  - nedvességtartalom, zsírtartalom, tömeg
  - homogén eloszlású szennyező anyag

- **Egészséghez köthető speciális tulajdonságok**
  - mikrobiális romlás, mikrobiális veszélyek,
  - heterogén (szabálytalanul) előforduló kémiai veszélyek (szennyezőanyag szivárgás stb.)

Attribútum
mintavételi terv

Folytonos változóra alapozott
mintavételi terv
normál eloszlású jellemzők esetén.

DE

Attribútum mintavételi terv
nem normál eloszlású változók esetén.

Speciális mintavételi tervek szükségesek.

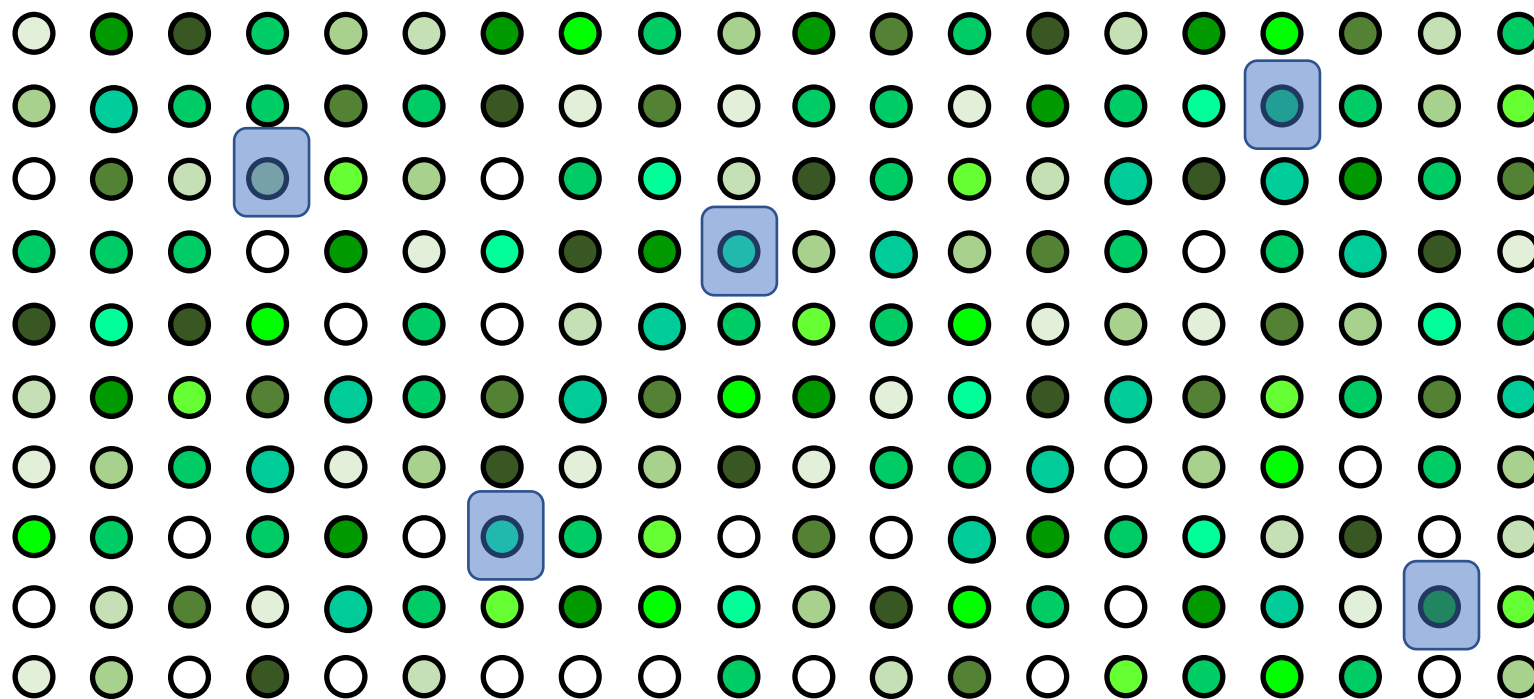
Folytonos (numerikus) változó mérésére alapozott mintavételi terv

→ folytonos változó mintavételi terve (variable sampling plan)

Összetételre vonatkozó előírások esetén alkalmazott mintavételi terv típus

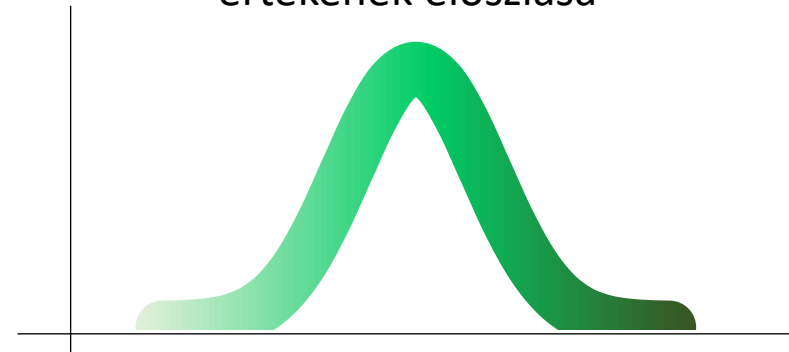
Pl.: sajt maximális sótartalma, tej minimális zsírtartalma, tápszer vitamintartalma megadott határértékek között.

Sokaság (N)

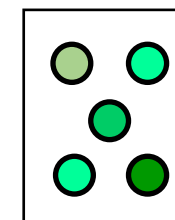

Reprezentatív minta: olyan minta, melynek jellemzői megegyeznek populáció jellemzőivel.

Folytonos változó
értékének eloszlása

Véletlen
mintagyűjtés (n)

n db vizsgálat

Döntés a
sokaságról

n1	118	mg/100g
n2	123	mg/100g
n3	117	mg/100g
n4	121	mg/100g
n5	111	mg/100g

Folytonos (numerikus) változó mérésére alapozott mintavételi terv

→ folytonos változó mintavételi terve (variable sampling plan)

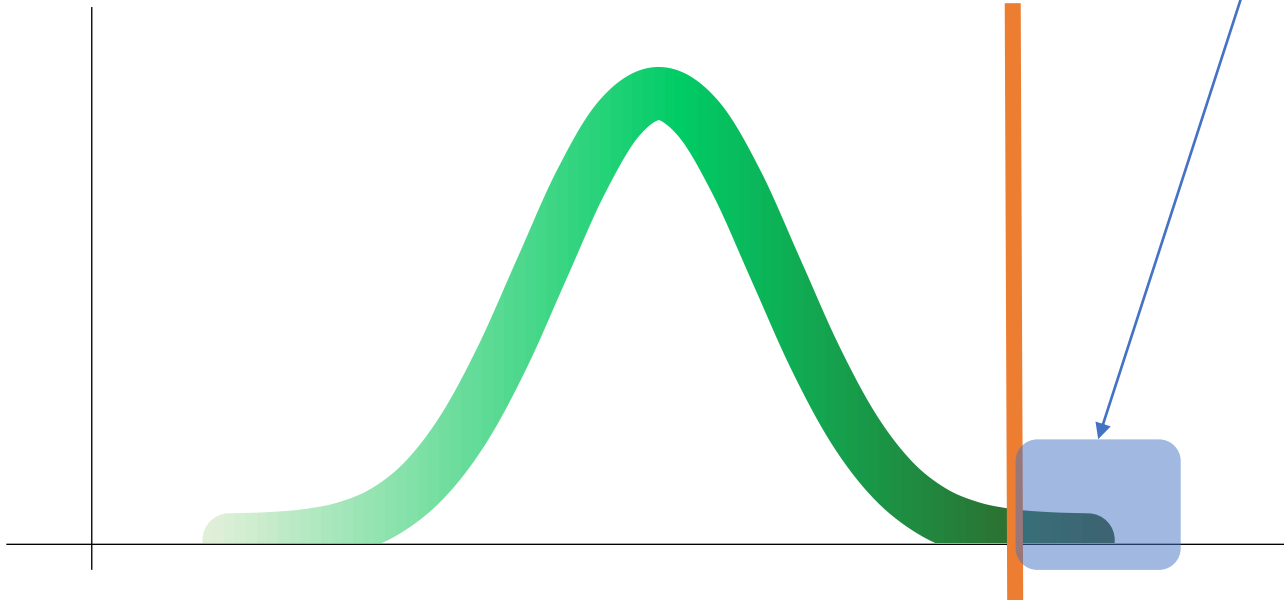
Döntés a
sokaságról

Mintavételes ellenőrzéssel,
hibás termékek átvétele
(elfogadása) nem elkerülhető.

Maximális
megengedett
érték (U)
120 mg/100g

Elfogadható minőség szint (AQL)
(*Acceptable Quality Level*)

- A sokaság „üzemszerűen” elfogadható selejtaránya:
pl.: 2,5%
- Az ilyen selejt arányú tételt nagy valószínűséggel
(95%) át akarjuk venni.

Folytonos (numerikus) változó mérésére alapozott mintavételi terv

→ folytonos változó mintavételi terve (variable sampling plan)

Döntés a
sokaságról

Maximális
megengedett
érték (U)

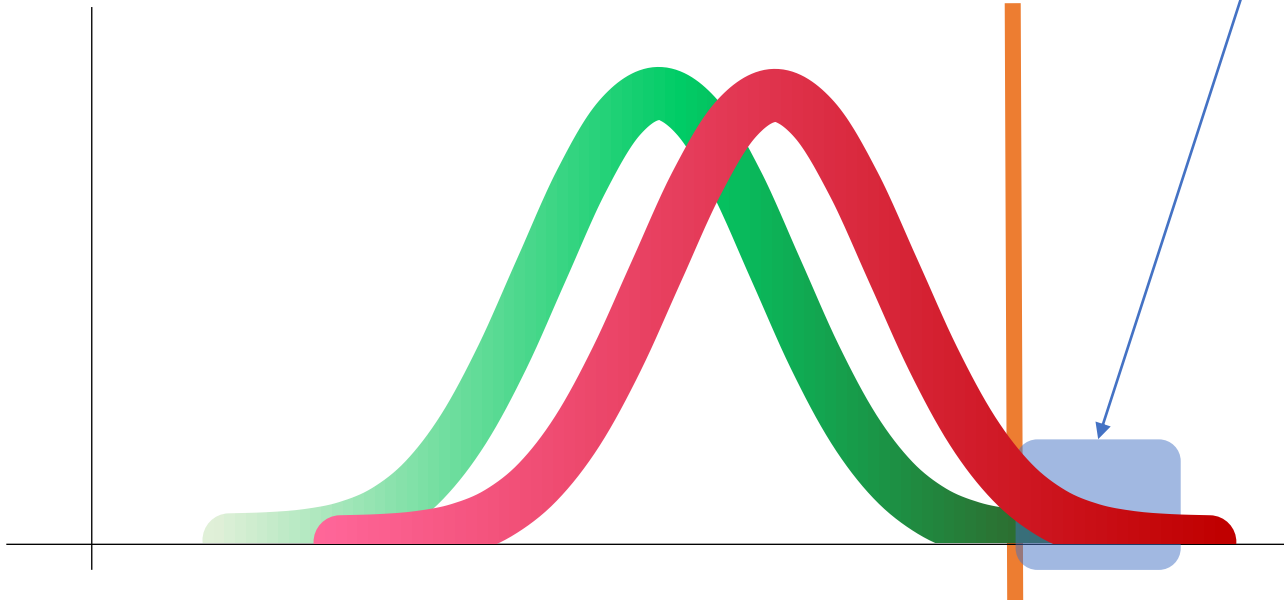
120 mg/100g

Elfogadható minőség szint (AQL)
(*Acceptable Quality Level*)

- A sokaság „üzemszerűen” elfogadható selejtaránya:
pl.: 2,5%
- Az ilyen selejt arányú tételt nagy valószínűséggel
(95%) át akarjuk venni.

Határminőség (LQ) (*Limiting Quality*)

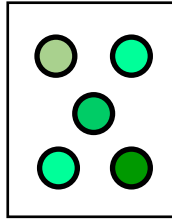
- Az a selejtarány (pl.: 20%), amit nagy valószínűséggel
(90%) el akarunk kerülni.

Folytonos (numerikus) változó mérésére alapozott mintavételi terv

→ folytonos változó mintavételi terve (variable sampling plan)

Döntés a sokaságról

Minta átlaga ($\bar{x}$)

118 mg/100g

Minta szórása (s)

= 4,6 mg/100g

Maximális megengedett érték (U)

120 mg/100g

A minta átlagok eloszlása szűkebb ($\frac{s}{\sqrt{n}}$)

Elfogadható minőségyszint (AQL)

(Acceptable Quality Level)

→ A sokaság „üzemszerűen” elfogadható selejtaránya: pl.: 2,5%

→ Az ilyen selejt arányú tételt nagy valószínűséggel (95%) át akarjuk venni.

Határminőség (LQ) (Limiting Quality)

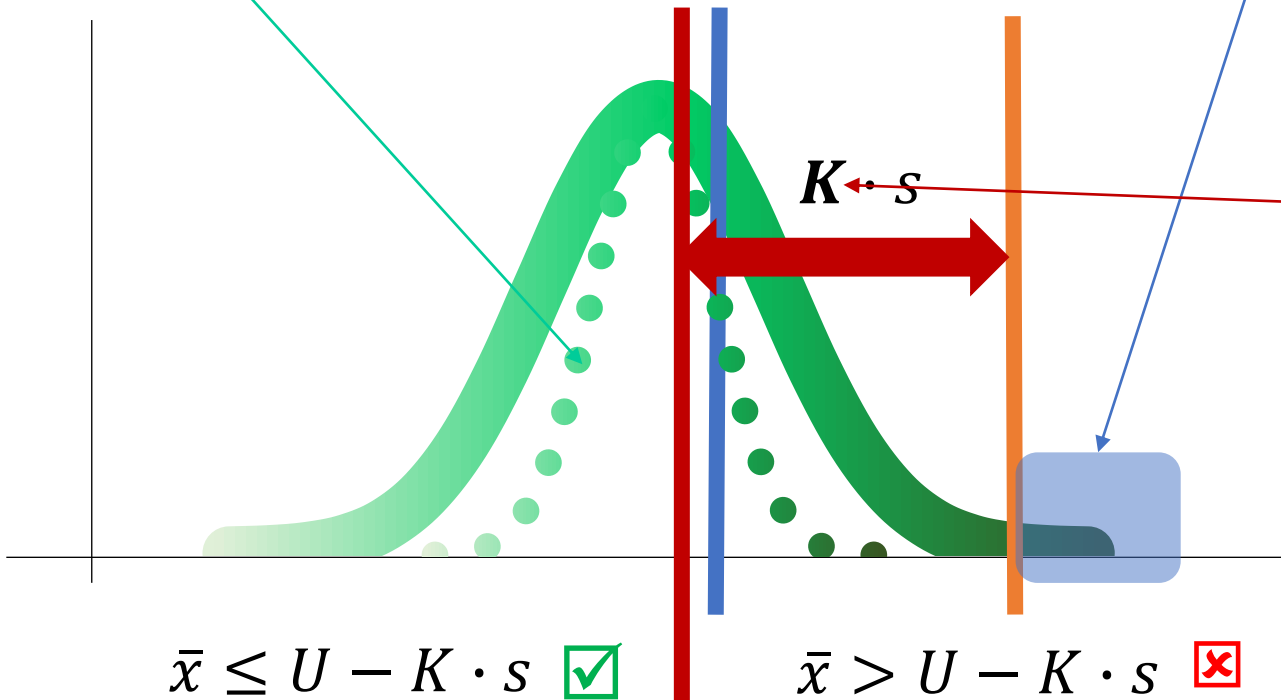
→ Az a selejtarány (pl.: 20%), amit nagy valószínűséggel (90%) el akarunk kerülni.

Elfogadási konstans (K)

Acceptance constant

→ Adott AQL és LQ értékhez tartozó **szórás-kiterjesztési tényező** (pl.: 1,24), mely kijelöli a mintaátlag szélső értékét.

Ha a mintaátlag **szélsőségesebb** értéket vesz fel (kijebb van), mint a meghatározott szélső érték, akkor a tétel **elutasítandó**.

Folytonos (numerikus) változó mérésére alapozott mintavételi terv

→ folytonos változó mintavételi terve (variable sampling plan)

CAC GL/50 2004

TABLE 14: VARIABLE SAMPLING PLANS WITH UNKNOWN STANDARD DEVIATION

Lot size (Number of items)	n and k at AQLs (%)	Inspection level		
		Reduced	Normal	Tightened
26 - 50	n	3	5	10
	k at 0,65	1,45	1,65	1,98
	k at 2,5	0,958	1,24	1,58
	k at 6,5	0,566	0,874	1,23
51 - 90	n	3	7	15
	k at 0,65	1,45	1,75	2,06
	k at 2,5	0,958	1,33	1,65
	k at 6,5	0,566	0,955	1,30
91 - 150	n	3	10	20
	k at 0,65	1,45	1,84	2,11
	k at 2,5	0,958	1,41	1,69
	k at 6,5	0,566	1,03	1,33
151 - 280	n	4	15	25
	k at 0,65	1,45	1,91	2,14
	k at 2,5	1,01	1,47	1,72
	k at 6,5	0,617	1,09	1,35
281 - 500	n	5	20	35
	k at 0,65	1,53	1,96	2,18
	k at 2,5	1,07	1,51	1,76
	k at 6,5	0,675	1,12	1,39
501 - 1 200	n	7	35	50
	k at 0,65	1,62	2,03	2,22
	k at 2,5	1,15	1,57	1,80
	k at 6,5	0,755	1,18	1,42

1. **Normál** (alapeset)

2. **Szigorított** (pl.: 5 egymást követő tételből 2 visszautasításra került → váltás szigorítottra)

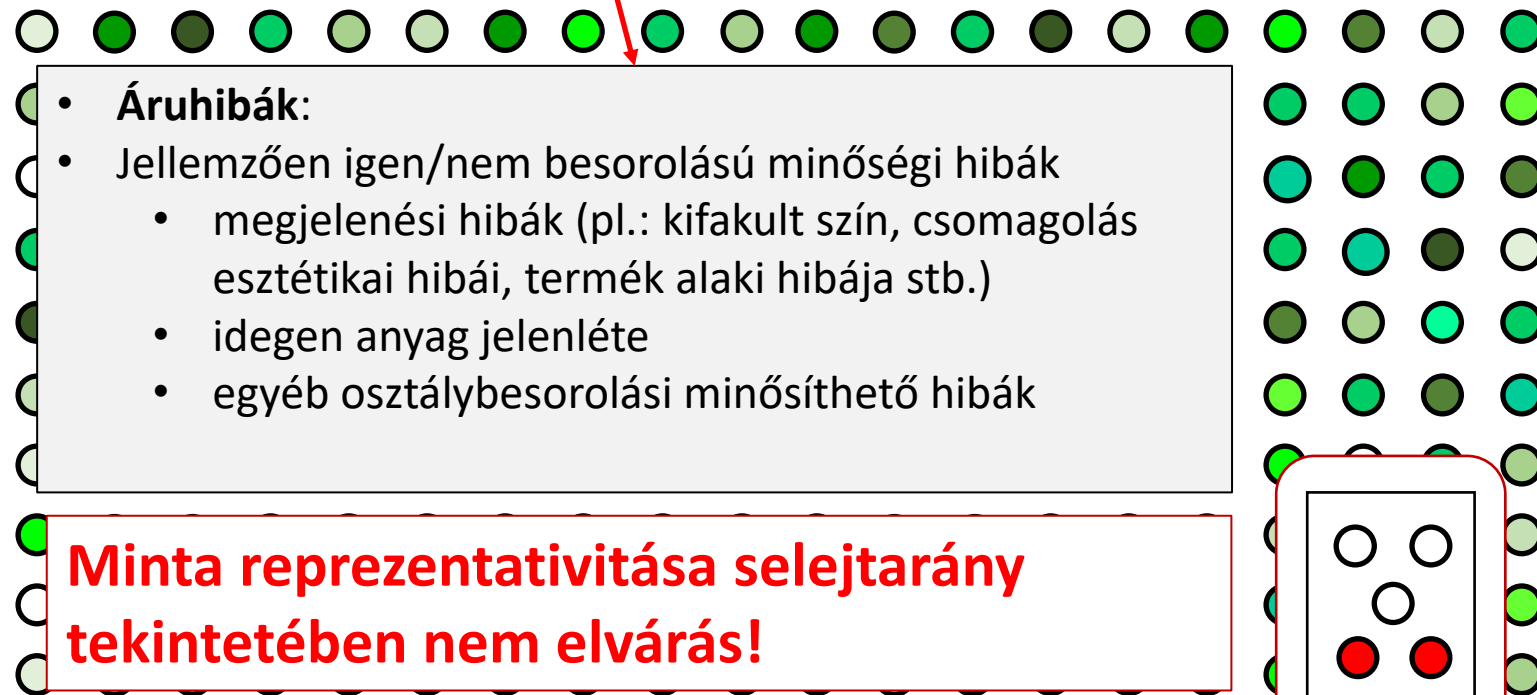
3. **Könnyített**: ha a minősítendő tételekben „folyamatosan” megfelelőek → váltás könnyítettre

A szigorúbb mintavételi terv, kisebb **vevői (minősítői) kockázat** eredményez azonos **szállítói kockázat** mellett.

Bináris változóra (selejt/nem selejt) alapozott mintavételi terv →

attribútum mintavételi terv

Sokaság (N)

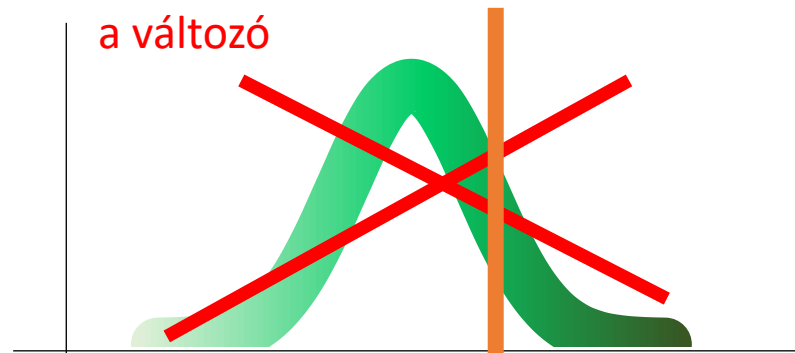

- **Áruhibák:**
- Jellemzően igen/nem besorolású minőségi hibák
  - megjelenési hibák (pl.: kifakult szín, csomagolás esztétikai hibái, termék alaki hibája stb.)
  - idegen anyag jelenléte
  - egyéb osztálybesorolási minősíthető hibák

Minta reprezentativitása selejtarány tekintetében nem elvárás!

- **Ha n elemű mintában több, mint c selejtes termék van, a tétel elutasítandó.**
- **c = átvételi szám (*acceptance number*)**
- Adott AQL és LQ értékhez és mintaelemszámhoz tartozó **elfogadási határszám.**

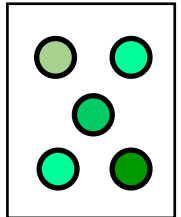
Nem normális,
vagy nem
ismert eloszlású
a változó

Maximális
megengedett
érték (U)

120 mg/100g

Véletlen
mintagyűjtés (n)

n db vizsgálat

Döntés a
sokaságról

n1	118	mg/100g
n2	123	mg/100g
n3	117	mg/100g
n4	121	mg/100g
n5	111	mg/100g

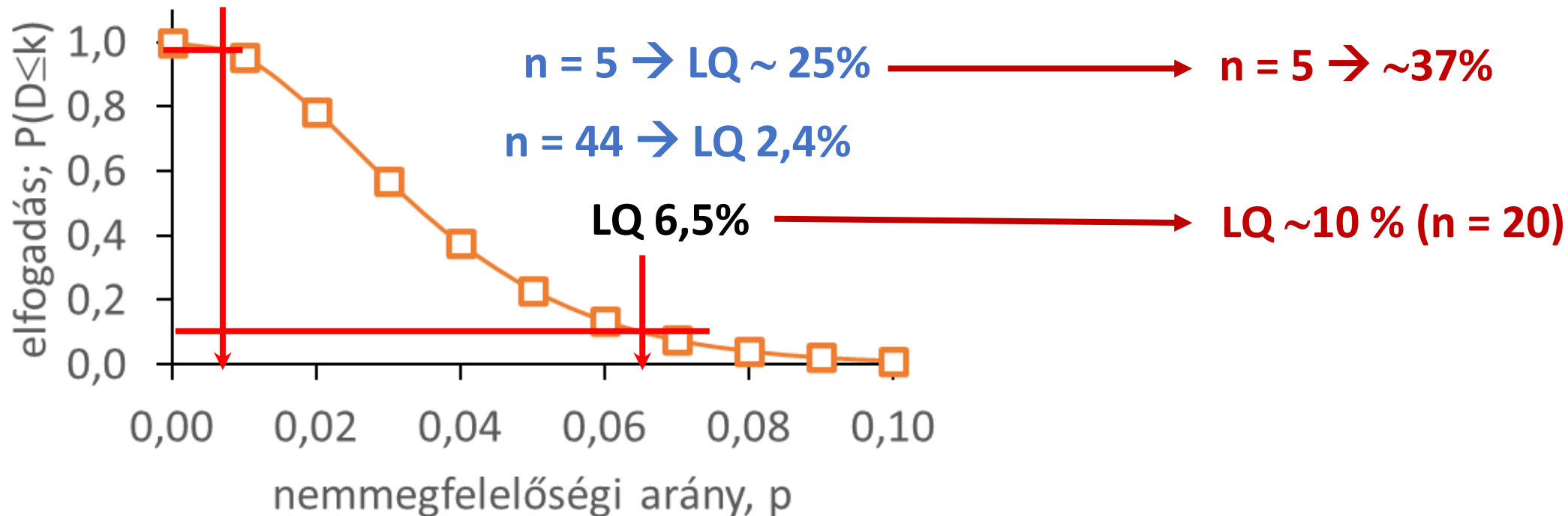
Folytonos változó és attribútum mintavételi tervek összehasonlítása

	Előnyök	Hátrányok
Attribútum mintavételi terv	Nincs a vizsgált változó eloszlására vonatkozó elvárás.	Azonos mintaméret esetén, kevésbé hatékony, mint a változó vizsgálati terv.
Folytonos változó mintavételi terv	Azonos mintaméret esetén, hatékonyabb, mint az attribútum vizsgálati terv.	Nem használható minden esetben, mert a vizsgált változó normális eloszlása nem mindig igazolható.

Mintavételi terv működési jelleggörbéje

AQL 0,65 % $n = 25$, folytonos változó tervnél

Attribútum tervnél

Összefoglalás és konklúzió

- **Mintagyűjtési protokoll és mintavételi terv nem azonos.**
- **Mintavételes ellenőrzéssel, hibás termékek átvétele (elfogadása) nem elkerülhető.**
- **A mintavételes ellenőrzés kockázatai tervezhetők, de az elfogadható kockázathoz sokszor nagyszámú vizsgálatra van szükség.**
- Minél kevesebbet információnk van annál nagyobb mintaszám kell az elvárt kockázat biztosításához.
  - Ismeretlen eloszlású vizsgált jellemző: folytonos változó terv → attribútum terv (nagyobb mintaszám).
  - Heterogén sokaság esetén a mintavétel összetettebbé válik → rétegzett mintavétel.
- **A gyűjtendő minták száma közvetlenül nem függ a sokaság nagyságától.**
  - Nagy tétel → nagyobb mintaszámot is „elbír” → kisebb LQ → kevesebb nem megfelelő termék.

MAGYAR AGRÁR- ÉS
ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM

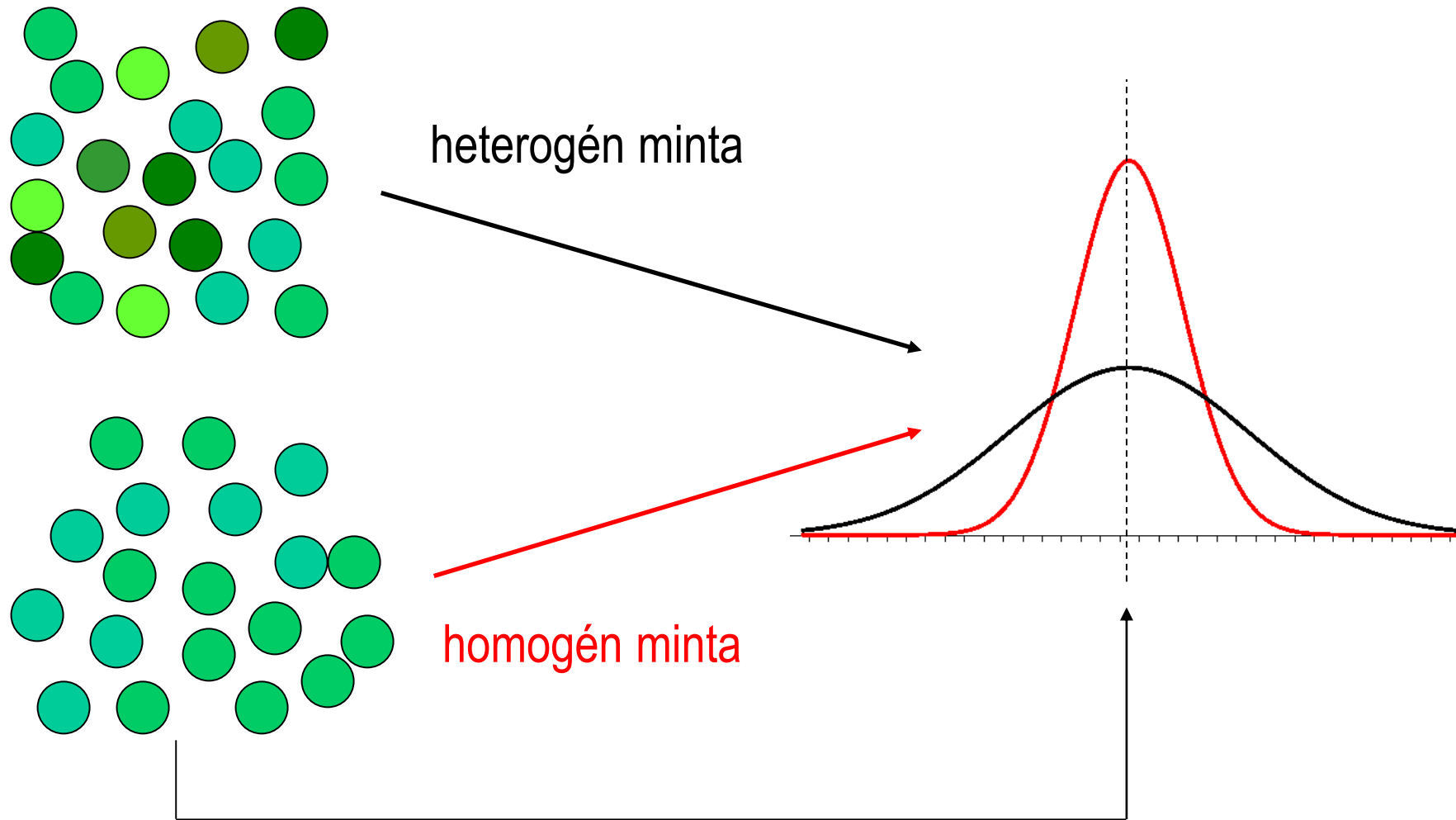
Élelmiszertudományi és
Technológiai Intézet

Köszönöm a figyelemet!

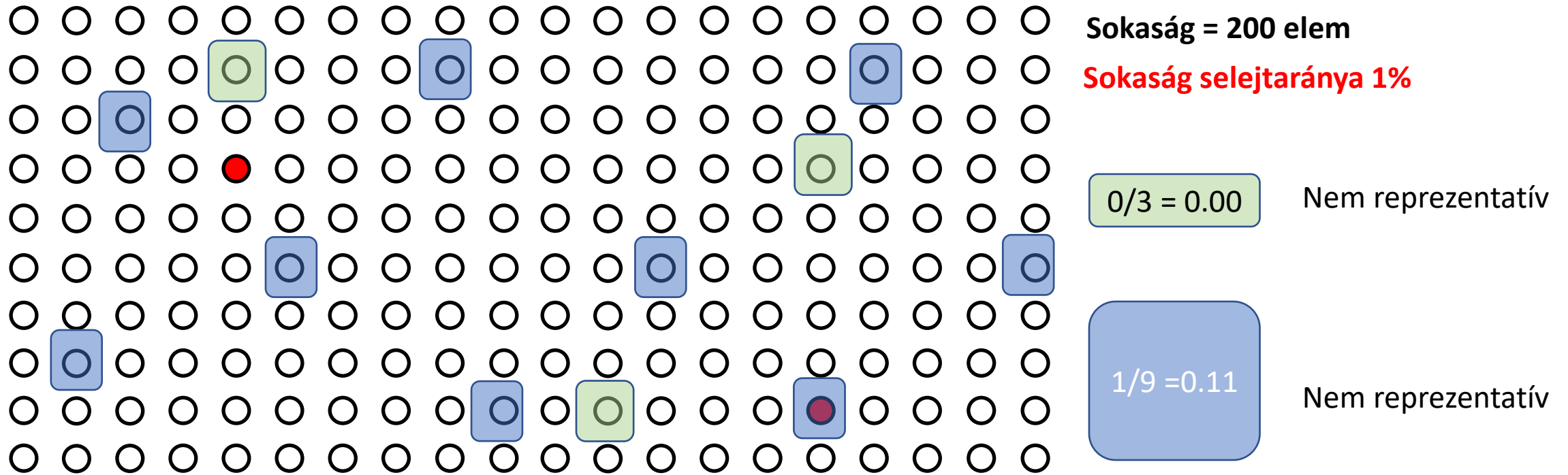
A **homogenitás** annak fokmérője, hogy a mérendő komponens, vagy tulajdonság mennyire szűk tartományban oszlik el az adott mintában.

A változó várható értéke

Minta reprezentativitása

Reprezentatív minta: olyan minta, melynek jellemzői megegyeznek populáció jellemzőivel.

Attribútum mintavételi terv esetén, a minta reprezentativitása olyan jellemzők tekintetében fontos, melyeket hatással vannak a selejtek mennyiségére.